অধ্যায় ঃ ১৪ ভাৰতৰ সামাজিক সমস্যা

অধ্যায় গাঁথনি

১৪.১ উদ্দেশ্য

১৪.২ পৰিচয়

১৪.৩ দুর্নীতি বা ভ্রষ্টাচাৰ

১৪.৩.১ দুর্নীতিৰ কাৰণসমূহ

১৪.৩.২ দুর্নীতি নিবাৰণৰ উপায়

১৪.৪ ক'লা টকা

১৪.৪.১ ক'লা টকাৰ সংজ্ঞা

১৪.৪.২ ক'লা টকা সৃষ্টিৰ কাৰণসমূহ

১৪.৪.৩ সমাজত ক'লা টকাৰ প্ৰভাৱ আৰু ইয়াৰ পৰিণাম

১৪.৪.৪ ক'লা টকাৰ প্ৰতিৰোধ

১৪.৫ চোৰাং বেহা

১৪.৫.১ চোৰাং বেহাৰ ইতিহাস

১৪.৫.২ চোৰাং বেহাৰ কাৰণসমূহ

১৪.৫.৩ চোৰাং বেহাৰ কু-ফলসমূহ

১৪.৫.৪ প্ৰতিকাৰ আৰু প্ৰতিৰোধ

১৪.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি শিকিলোঁ

১৪.৭ অধিক জানিবলৈ

১৪.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১৪.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১৪.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়নকৰি আপুনি -

- ভাৰতবৰ্ষত সংঘটিত কিছুমান সামাজিক সমস্যা চিনাক্ত।
- সামাজিক সমস্যাসমূহৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা কুফলসমূহৰ বিষয়ে জ্ঞান লাভ।
- এই সমস্যাসমূহৰ কাৰণ আৰু পৰিণামৰ বিষয়ে জ্ঞান লাভ।
- এই সমস্যাসমূহৰ সমাধানৰ উপায় সম্বন্ধে জ্ঞান লাভ।

১৪.২ পৰিচয়

সামাজিক সমস্যাসমূহ হ'ল সমাজৰ এক অবাঞ্ছিত পৰিৱেশ আৰু ইয়াৰ হানিকাৰক পৰিণামৰ কাৰণে ই সমাজৰ বাবে গ্ৰহণযোগ্য নহয়। দ্ৰুত আৰ্থিক বিকাশশীল দেশ হিচাবে ভাৰতে পৃথিৱীৰ দেশসমূহৰ মাজত নিজৰ আসন প্ৰতিষ্ঠিত কৰিছে, তথাপিও এই বিকাশৰ আঁৰত যেন আমি বহুখিনি হেৰুৱাইছোঁ। বৰ্তমানৰ সমাজৰ ছবিয়ে দেখুৱাই কেনেদৰে ধনী আৰু দুখীয়াৰ মাজত ব্যৱধান বাঢ়ি গৈ আছে আৰু লগতে বিভিন্ন সমস্যাই আশংকাৰ কাৰণ হৈ পৰিছে। ক্ৰমাগতভাৱে বাঢ়ি গৈ থকা দুৰ্নীতি, অনিয়ন্ত্ৰিত ক'লা টকাৰ সংগ্ৰহ, বাধাহীন চোৰাং কাৰবাৰ আদি এই দ্ৰুত উন্নয়নশীল ভাৰতীয় অৰ্থনীতিৰ বাবে ভয়াবহ সমস্যা হিচাবে দেখা দিছে।

ভাৰতবৰ্ষত যদি অসংখ্য সামাজিক সমস্যা আছে আৰু ইয়াৰ মুখ্য কিছুমান সমস্যা তলত আলোচনা কৰা হ'ল—

১৪.৩ দুৰ্নীতি

পৃথিৱীৰ প্ৰায় সকলো সমাজতে দুৰ্নীতি এক সামাজিক ব্যাধি হিচাবে দেখা যায়।

ৰাজহুৱা বিশ্বাসৰ যি ঠাই বা পদ তাক ব্যক্তিগত স্বাৰ্থৰ কাৰণে অপপ্ৰয়োগকেই দুৰ্নীতি বুলিব পাৰি। অভিধানৰ অৰ্থ মতে দুৰ্নীতি হ'ল— "উৎকোচ বা অন্য নিয়ম বহিৰ্ভুত উপায়ৰ প্ৰতি প্ৰলোভনেই হ'ল দুৰ্নীতি।" Amakoয়ে সংজ্ঞা দিয়ে যে দুৰ্নীতি হ'ল— "ব্যাখ্যা বা জবাব আৰু স্বচ্ছতাৰ বিপৰীত অৱস্থা"। অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাসমূহৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা আৰু আনুগত্যহীনতাই দুৰ্নীতিৰ জন্ম দিয়ে। দুৰ্নীতি মাত্ৰ দণ্ডনীয় অপৰাধেই নহয়, এক সামাজিক সমস্যাও যিটো সমাজৰ কাৰণে প্ৰচুৰ হানিকাৰক। সামাজিক সমস্যা হিচাবে দুৰ্নীতিক ইয়াৰ ধৰণ, পদ্ধতি আৰু পৰিণামৰ হিচাপত মূল্যায়ন কৰা হয়। বিশ্বৰ দেশসমূহৰ ভিতৰত ভাৰতবৰ্ষক এখন দুৰ্নীতিগ্ৰস্ত দেশ বুলি ধাৰণা কৰা হয় আৰু এই দুৰ্নীতি বৰ্তমান সময়ত বহুলভাৱে প্ৰসাৰিত হৈ পৰিছে। ভাৰতীয় ৰাজনীতিৰ স্থান অৱনমিত হোৱাৰ প্ৰধান কাৰণসমূহৰ ভিতৰত দুৰ্নীতিও এটা। ভাৰতীয় অৰ্থনীতিয়েও এই দুৰ্নীতিৰ ফলত সৃষ্টি হোৱা অবাঞ্ছনীয় পৰিণতি ভোগ কৰিবলগীয়া হয়। দীৰ্ঘ সময়ৰ পৰা এইটো প্ৰত্যক্ষ কৰি অহা হৈছে যে ভাৰতবৰ্ষত ঘটি থকা বিভিন্ন কেলেংকাৰী (Scandal)ৰ দ্বাৰা ইয়াৰ সমাজ ক্ষতিগ্ৰস্ত হৈ আহিছে আৰু দেশৰ প্ৰগতিৰ বাটত প্ৰধান অন্তৰায় হৈ পৰিছে। কয়লা কেলেংকাৰীৰ পৰা আৰম্ভ কৰি 2G কাণ্ড (2G Scam), কমনৱেলথ গেম্ছ (CWG Scandal) আৰু ব'ফৰ্চ কাণ্ড এই সকলোবোৰে ভাৰতবৰ্ষৰ চৰকাৰৰ দুৰ্বলতা তথা দেশখনৰ মানসিকতাকে দেখুৱায়। যদিও দেশত চৰকাৰ ব্যৱস্থা বেলেগ বেলেগ সময়ত বেলেগ বেলেগ দলৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হৈ আহিছে তথাপিও দুৰ্নীতি বা ভ্ৰষ্টাচাৰৰ সমস্যা সমাধানত কোনো চৰকাৰেই সফল হ'ব পৰা নাই। এইখিনিতে বিশেষ গুৰুত্বপূৰ্ণ কথা এয়াই যে বহু সময়ত কিছুমান বিভাগীয় মন্ত্ৰীও বহু ডাঙৰ কেলেংকাৰীৰ লগত আপত্তিজনকভাৱে সাঙোৰ খাই পৰা দেখা যায় আৰু ই চৰকাৰ যন্ত্ৰৰ বিসংগতিপূৰ্ণ ভূমিকাক স্পষ্ট কৰে।

অগ্রগতিৰ নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ ঃ **দুর্নীতি কি?**

.....

.....

প্রশ্ন নং ২ ঃ **মূৰোৱে দুর্নীতিৰ সংজ্ঞা এনেদৰে দিছিল যে ব্যক্তিগত মুনাফাৰ কাৰণে —— অপপ্রয়োগেই হ'ল দুর্নীতি।**

.....

.....

প্রশ্ন নং ৩ ঃ **অর্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাসমূহৰ প্রতি ——— দুর্নীতিৰ জন্ম দিয়ে।**

.....

.....

প্রশ্ন নং ৪ ঃ **ভাৰতবর্ষক ক্ষতিগ্রস্ত কৰা কেইটামান কেলেংকাৰী** (Scandal)**ৰ নাম লিখক।**

.....

.....

১৪.৩.১ দুর্নীতিৰ কাৰণসমূহ

এখন দেশৰ কাৰণে দুর্নীতি এক গভীৰ সমস্যা। ই এক জটিল পৰিঘটনা আৰু বিভিন্ন কাৰক আৰু শক্তিয়ে ইয়াৰ ব্যাপক সম্প্রসাৰণৰ বাবে দায়ী। C. B. Mamoriaৰ মতে, দুর্নীতিৰ কিছুমান কাৰণ হ'ল—

- **অর্থনৈতিক অসুৰক্ষা ঃ** দুর্নীতিৰ এক উল্লেখনীয় কাৰণ হ'ল অর্থনৈতিক অসুৰক্ষা। অর্থনৈতিকভাৱে দুর্বল লোকসকলে টকা-পইচাৰ ক্ষেত্রত নিজৰ স্থিতি সৱল কৰিবলৈ দুর্নীতিৰ আশ্রয় লয়। তেনেদৰে ধনী লোকসকলে নিজৰ স্থিতি অপৰিৱর্তিত কৰি ৰাখিবলৈ দুর্নীতিৰ আশ্রয় লয়। ধনী লোকসকলৰ বিলাসী সামগ্রীৰ প্রতি থকা আসক্তি আৰু বিদেশী দামী কাপোৰ, ফোন, ইলেক্ট্রনিক সামগ্রী, প্রসাধন আদিৰ প্রতি থকা আসক্তিয়ে চোৰাং বেহাৰ দৰে দুর্নীতিক প্রশ্রয় দিছে।

- **উচ্চ হাৰৰ আয় কৰ ঃ** ভাৰতবর্ষত তুলনামূলকভাৱে আয়কৰ উচ্চ হাৰৰ। বহু সময়ত এনে উচ্চ হাৰৰ আয় কৰৰ বাবে সৎ লোকসকলেও সম্পত্তি আৰু আয়ৰ মিছা তথ্যৰে এনে উচ্চ হাৰৰ আয়ৰ পৰা কিছু পৰিমাণে ৰেহাই পাব বিচাৰে। বহু অসৎ দুর্নীতিপৰায় আয় কৰ বিষয়াই ঘোচ (Bribe)ৰ বিনিময়ত দুর্নীতিত লিপ্ত হয়।

- **চৰকাৰী চাকৰিয়ালসকলৰ নগণ্য পৰিমাণৰ দৰমহা ঃ** কিছুমান চৰকাৰী বিভাগত

কর্মচাৰীসকলক অতি নগণ্য পৰিমাণৰ দৰমহা দিয়া হয় আৰু এইটো চৰকাৰী বিভাগসমূহৰ দুর্নীতিৰ এক কাৰণ বুলি ক'ব পাৰি। আদালতৰ কেৰাণী, পিয়ন আৰু অন্য চৰকাৰী বিভাগৰ চতুর্থ বর্গৰ কর্মচাৰীসকলে নিম্ন দৰমহাৰ কাৰণে নিজৰ আয় বৃদ্ধিৰ লক্ষ্যৰে দুর্নীতিৰ প্ৰতি আকর্ষিত হয়।

- **সম্পদ আৰু ক্ষমতাৰ নতুন উৎস ঃ** আধুনিক অর্থ-ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাই ক্ষমতাত প্ৰতিষ্ঠিত ৰাজনীতিবিদসকলৰ কাৰণে অর্থনৈতিকভাৱে অর্থ উপার্জনৰ এক সুযোগৰ সৃষ্টি কৰিছে। Lincoln Steffensয়ে কয় যে "ৰাজনীতিকসকলে ঘোচ লয় কাৰণ ব্যৱসায়ীসকলে এই সুযোগ দিয়ে আৰু ব্যৱসায়ীসকলে এনে কার্য কৰিবৰ বাবে বাধ্য।" এই অনৈতিক সহযোগিতাই দুর্নীতিক উদগনি যোগায়।
- **গণতন্ত্ৰৰ পদ্ধতি ঃ** গণতন্ত্ৰৰ বর্তমান কার্যপদ্ধতিও ভাৰতত দুর্নীতিৰ বাবে দায়ী। সকলো ৰাজনৈতিক দল বিশেষকৈ শাসনাধিষ্ঠ দলটোৱে নির্বাচনৰ সময়ত কোটি কোটি টকা খৰচ কৰে। সাধাৰণতে উদ্যোগপতিকে ধৰি ব্যৱসায়ীসকলে নিজৰ স্বার্থৰ খাতিৰত এই খৰচৰ সিংহভাগ যোগান ধৰে। নির্বাচনত ব্যৱহৃত এই কোটি কোটি টকা ক'লা টকা আৰু ই দুর্নীতিৰ এক কাৰক।
- **সামাজিক আৰু অর্থনৈতিক আধুনিকীকৰণ ঃ** আধুনিকীকৰণে উদ্যোগপ্ৰধান সমাজলৈ দুর্নীতি আনিছে। এক উদ্দেশ্যধর্মী আনুগত্য আৰু স্বীকৃতিৰ লক্ষ্যই ব্যক্তি আৰু গোটক দুর্নীতিৰ প্ৰতি অৱনমিত কৰে।

- **হাৱালা কাণ্ড ঃ**

এই হাৱাল কাণ্ডই তিনিগৰাকী কেন্দ্ৰীয় মন্ত্ৰীকে ধৰি বিৰোধী দলৰ দলনেতাকো অন্যান্য অভিযুক্তৰ লগত অন্তর্ভুক্ত কৰে। এই ঘটনাই দেখুৱাই যে অর্থ অনুদান (State Fanding) আদি পদ্ধতিৰ দ্বাৰা আমি নির্বাচনী প্ৰক্ৰিয়াৰ মাজত স্বচ্ছতা আনিব লাগিব, অন্যথাই গণতান্ত্ৰিক ব্যৱস্থা সাংঘাতিকভাৱে বিপদপ্ৰস্ত হ'ব।

এই হাৱালা প্ৰক্ৰিয়া বিশ্বাসৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। ইয়াত ধন প্ৰেৰণৰ বাবে এক বিকল্প পদ্ধতি ব্যৱহাৰ কৰা হয়, য'ত বেঙ্ক ব্যৱহাৰ কৰা নহয়। এই হাৱালাৰ উৎস হ'ল ভাৰত আৰু পাকিস্তান। হাৱালাৰ জৰিয়তে এখন দেশৰ পৰা আন এখন দেশলৈ টকা চালান দিয়া হয় আৰু এইক্ষেত্ৰত নগদ টকাৰ সলনি বিশ্বাসহে দুয়োটা দল (ধাৰক আৰু প্ৰেৰক)ৰ মাজত আদান-প্ৰদান কৰা হয়। যিহেতু এই ব্যৱস্থাৰ নগদ টকাৰ ব্যৱহাৰ নহয়, সেয়েহে কোনো লিখিত তথ্যও নাথাকে, এনে ক্ষেত্ৰত হাৱালাৰ অপৰাধ অনুসন্ধানো কঠিন হৈ পৰে। বর্তমান সময়ত 'হাৱালা' গুৰুতৰ অনৈতিক কার্যৰ বাবে ব্যৱহৃত হৈ আহিছে। সেয়ে হাৱালাৰ দ্বাৰা হোৱা অনৈতিক ধনৰ সৰবৰাহক 'ক'লা হাৱালা' বোলা হয়। ব্যক্তিগত ক'লা ধনৰ অবাধ উপার্জন বোধ কৰিব পাৰিলে ভৱিষ্যতে হাৱালাৰ

উৎস বন্ধ কৰিব লগা যাব বুলি আশা কৰিব পাৰি।

অগ্রগতিৰ নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৫ ঃ ———— **বর্তমান কার্যপদ্ধতিত দুর্নীতিৰ বাবে দায়ী।**

.....

.....

প্রশ্ন নং ৬ ঃ **Lincoln Steffensৰ মতে ৰাজনীতিজ্ঞসকলে কিয় উৎকোচ বা ভেটি লয়?**

.....

.....

১৪.৩.২ দুর্নীতিৰ নিবাৰণ

বর্তমান সময়ৰ এক জ্বলন্ত সমস্যা হ'ল দুর্নীতি আৰু ইয়াক ৰোধ কৰিবলৈ চৰকাৰী সকলো সংস্থানতেই কঠোৰ ব্যৱস্থা গ্রহণৰ দৰকাৰ। জনসাধাৰণৰ মনত দুর্নীতিৰ বিৰুদ্ধে সজাগতা সৃষ্টিৰো ঘাই দায়িত্ব চৰকাৰেই বহন কৰিব লাগিব। সেয়েহে নিবাৰক আৰু শাস্তিমূলক ব্যৱস্থাসমূহৰ প্রয়োগৰে দুর্নীতিৰ হাৰ হ্রাস কৰিবলৈ কর্তৃপক্ষ যত্নপৰ হ'ব লাগিব।

কেন্দ্রীয় চৰকাৰৰ অধীনত ১৯৬৪ চনত কে. সন্থাৰামৰ নেতৃত্বত সন্থৰাম কমিটি গঠন কৰি দুর্নীতিৰ নিবাৰণৰ ক্ষেত্রত পদক্ষেপ লোৱা হয়। এই কমিটিয়ে প্রতিবেদন দাখিল কৰে যে "দুর্নীতি নিবাৰণৰ উপায়সমূহ সুপৰিকল্পিতভাৱে আৰু নিৰন্তৰ, ক্রিয়াশীলভাৱে উপস্থাপন কৰিব নোৱাৰিলে দুর্নীতি নাশ আনকি তাৰ কার্যক্ষমতাও হ্রাস কৰিব নোৱাৰি। এই নিবাৰক প্রক্রিয়াত প্রশাসনীয়, নীতিগত, সামাজিক, অর্থনৈতিক আৰু শিক্ষাগত পদ্ধতি অন্তর্ভুক্ত হ'ব লাগিব।" এই কমিটিয়ে দুর্নীতি নিবাৰণৰ ক্ষেত্রত তলত উল্লেখ কৰা পৰামর্শসমূহ আগবঢ়ায়—

- দুর্নীতিৰ সম্ভাব্য ক্ষেত্র ইয়াৰ প্রকাৰ আদিৰ সম্বন্ধে পুংখা-নু-পুংখ অধ্যয়ন কৰা উচিত। ইয়াৰ বাবে চৰকাৰী বিভাগসমূহ, উদ্যোগিক খণ্ড, মন্ত্রালয় আদিৰ তথ্য সংগ্রহ কৰা উচিত। এই অধ্যয়নৰ অন্তত দুর্নীতি নিবাৰণৰ বাবে যথোপযুক্ত ব্যৱস্থা গ্রহণৰো পৰামর্শ কমিটিয়ে দিয়ে।
- দুর্নীতি প্রক্রিয়া নাশ কৰিবলৈ প্রশাসনীয় বিলম্বতা হ্রাস কৰাৰ পৰামর্শ দিয়ে।
- নাগৰিকসকলে তেওঁলোকৰ অধিকাৰ, দায়িত্ব আৰু চৰকাৰী ব্যৱস্থাপনাৰ বিষয়ে জ্ঞাত হ'বলৈ শিক্ষাৰ প্রয়োজনীয়তাৰ কথা এই কমিটিয়ে জোৰ দিয়ে।

- চৰকাৰী কর্মচাৰীসকলৰ কাৰণে দৰমহা বৃদ্ধিৰ উপৰিও কিছুমান ওপৰঞ্চি সুবিধা যেনে— গৃহৰ সুবিধা, চিকিৎসাৰ সুবিধা আদিৰ প্ৰতিও চৰকাৰ যত্নৱান হোৱা উচিত।
- বিষয়াসকলক ব্যক্তিগতভাৱে কোনো চৰকাৰী কার্যালয়ৰ হকে নিজাববীয়াকৈ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণৰ অনুমতি দিয়াৰ আগতে সঠিকভাৱে পৰীক্ষা কৰিব লাগে।
- উদ্যোগপতি আৰু ব্যৱসায়ীসকলক তেওঁলোকৰ খৰচৰ বিশদ হিচাব দিবলৈ বাধ্য কৰাৰ লাগে।

Prevention of Corruption Act 1947 :

ভেটি লওঁতাসকলক নিশ্চয়কৈ কঠোৰ শাস্তি দিয়া উচিত আৰু ভাৰতীয় দণ্ডবিধি (Indian Penal Code– IPC) এইক্ষেত্ৰত বিশেষ কার্যক্ষম হোৱা উচিত। কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰে ভেটি আৰু দুর্নীতিৰ নিবাৰণৰ কাৰণে 'The Prevention of Corruption Act'— অর্থাৎ দুর্নীতি নিবাৰক আইন'ৰ আৰম্ভণি কৰিছিল। এই আইনখনে পিছে এই সামাজিক সমস্যাৰ নির্মূলকৰণত বিশেষ সহযোগিতা আগবঢ়াহ নোৱাৰিলে। সেয়েহে অন্য কিছুমান শক্তিশালী ব্যৱস্থাৰ দ্বাৰা ভেটী (Bribe) লোৱা আৰু দিয়া দুয়োপক্ষৰে শাস্তিৰ বিধান কৰিব লাগে।

- প্ৰশাসনীয় বিভাগৰ বিষয়াসকলৰ সময়ত বিশেষ সতর্কতা পালন কৰা উচিত। এই বিষয়াসকলৰ সততাৰ ওপৰত নিজস্ব আগ্ৰহ থকাটো জৰুৰী।

কমিটিয়ে দিয়া এই পৰামর্শৱলীৰ বাহিৰেও অন্য উপায়ত দুর্নীতি নিবাৰণৰ বাবে আগবঢ়োৱা হৈছে—

- আয় কৰ বিধিৰ সংশোধন আৰু লাইচেঞ্চ আখু পার্মিট প্ৰদানৰ সময়ত বিতং পৰীক্ষণৰ প্ৰয়োজন।
- গণ সংযোগী মাধ্যমসমূহে জনসাধাৰণৰ মাজত দুর্নীতিৰ প্ৰতি বিৰুদ্ধাচৰণ আৰু সততাৰ সপক্ষে এক ধনাত্মক মনোভাৰ গঢ়ি তুলিবলৈ উদোগ ল'ব লাগে।
- আলোককেন্দ্ৰিক দুর্নীতি প্ৰতিৰোধৰ কাৰণে ভেটি লওঁতাসকলৰ বিৰুদ্ধে দৃঢ় শাস্তিমূলক ব্যৱস্থাৰ বলবৎ কৰা জৰুৰী।

অগ্রগতিৰ খতিয়ান

প্রশ্ন নং ৭ ঃ সান্থাৰাম কমিটি কেতিয়া স্থাপিত হৈছিল ?

.....

.....

প্রশ্ন নং ৮ ঃ সান্থাৰাম কমিটিয়ে নিজৰ ৰিপোর্টত কি তথ্য আগবঢ়াইছিল ?

.....

.....

প্রশ্ন নং ৯ ঃ দুর্নীতি ৰোধ কৰিবলৈ প্রশাসনীয় ———— হ্রাস কৰা উচিত।

.....

.....

প্রশ্ন নং ১০ ঃ নাগৰিকসকল শিক্ষিত হোৱা প্রয়োজন যাতে তেওঁলোকে নিজৰ ———— আৰু চৰকাৰৰ সিদ্ধান্তৰ বিষয়ে জ্ঞাত হ'ব পাৰে।

.....

.....

প্রশ্ন নং ১১ ঃ দুর্নীতি নিবাৰক আইন ১৯৪৭ কিহৰ লগত জড়িত আছিল ?

.....

.....

১৪.৪ ক'লা টকা

১৪.৪.১ ক'লা টকাৰ সংজ্ঞা

ক'লা টকাই সমাজত এক সুকীয়া সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰিছে। সমাজৰ অর্থনীতি আৰু সমাজ নীতিত ইয়াৰ পৰিণামো বিশেষ মন কৰিবলগীয়া। নিয়ম বিৰুদ্ধ পদ্ধতিৰে অর্জন কৰা ধনকেই ক'লা টকাৰ সংজ্ঞা হিচাবে ক'ব পাৰি। এই ধৰণৰ ধন সাধাৰণতে অনৈতিক উপায়েৰে গোপনে আৰু গুপ্ত অর্থনৈতিক কার্যকলাপৰ জৰিয়তে উপার্জন কৰা হয়, সেয়েহে এই ধৰণৰ টকা-পইচাসমূহ কৰ ব্যৱস্থাৰ পৰা বহির্ভুত হৈ থাকে। ক'লা টকাৰ গৰাকীয়ে ইয়াক লুকুৱাই ৰাখে আৰু গুপ্ত অর্থনৈতিক কার্যৰ জৰিয়তে খৰচ কৰে আৰু বহু সময়ত এইবোৰক বৈধ ৰূপ দিবলৈ চেষ্টা কৰে। এইদৰে বৈধ ৰূপ দিব গৈ ক'লা টকাসমূহকো বৈধ ব্যৱসায় আদিত ব্যৱহাৰ কৰে। ক'লা টকাৰ বৈধ ব্যৱহাৰৰ জৰিয়তে অপৰাধীয়ে অনৈতিকভাৱে উপার্জন কৰা টকা নীতিগত টকালৈ ৰূপান্তৰ কৰে। সদ্যপ্রাপ্ত এক অনুসন্ধান মতে গোটেই পৃথিৱীজুৰি ক'লা টকাৰ নিকাকৰণ

বা বৈধকৰণ কার্যৰ জৰিয়তে বছৰি এক বিলিয়ন ডলাৰ ক'লা টকা, বগা টকালৈ ৰূপান্তৰ হৈছে।

দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ সময়ৰ পৰাই ক'লা বজাৰ আৰু ক'লা টকা এই পৰিভাষ ব্যৱহাৰ প্ৰথমবাৰৰ বাবে সমাজলৈ আহিছে। বিতৰণ আৰু মূল্যৰ ওপৰত বিভিন্ন প্ৰতিবন্ধকতা সত্ত্বেও গুপ্ত বজাৰসমূহ মূৰ দাঙি উঠে আৰু এই বজাৰসমূহত নিয়ন্ত্ৰিত বজাৰতকৈ উচ্চ হাৰত সামগ্ৰীসমূহ পোৱা যায়। এই ক'লা বজাৰত ক্ৰয়-বিক্ৰয়ত ব্যৱহৃত টকাকে ক'লা টকা বোলা হয়। ই কয় যে "বৰ্তমান সময়ত সাধাৰণতে ক'লা টকাই হিচাবহীন আৰু গুপ্ত আয় বা অপ্ৰকাশ্য আয়কেই বুজায়, তেনেদৰে লেনদেনত ব্যৱহৃত সম্পূৰ্ণ বা আংশিক গুপ্ত টকাৰো একেই অর্থ প্ৰকাশ কৰে।"

অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

প্ৰশ্ন নং ১২ ঃ **ক'লা টকাৰ সংজ্ঞা দিয়া।**

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ১৩ ঃ **টকাৰ বৈধকৰণ (Money Laundering)ৰ সংজ্ঞা দিয়া।**

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ১৪ ঃ **সদ্যপ্ৰাপ্ত অনুসন্ধান মতে গোটেই পৃথিৱীজুৰি টকাৰ নিকাকৰণত প্ৰায় —— টকা বছৰি ব্যৱহৃত হয়।**

.....

.....

১৪.৪.২ ক'লা টকা সৃষ্টিৰ কাৰণসমূহ

ক'লা টকা সৃষ্টি হোৱাৰ বহুতো কাৰণ আছে। তাৰে কিছুমান তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

- **কৰৰ উচ্চ হাৰ ঃ** কৰৰ অসংগত উচ্চ হাৰে কিছুমান মানুহক কৰ ফাঁকিৰ বাবে প্ৰলোভিত কৰে আৰু এনেকৈয়ে তেওঁলোকে ক'লা টকা উপার্জন কৰে। এই বিষয়ে এক বিতর্ক আছে যে মানুহে তেওঁলোকৰ প্ৰকৃত আয়ৰ তথ্য লুকুৱাব নালাগিব যদিহে কৰ হ্ৰাস কৰা হয়।

- **উৎপাদন শুল্কৰ ভিন্নতা ঃ** চৰকাৰে উৎপাদন শুল্ক হাৰ নির্দিষ্ট কৰি দিয়ে। বস্তুৰ ওপৰত মানৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি উৎপাদিত সামগ্ৰীসমূহ শ্ৰেণীবিভাগ কৰা হয়। এই শ্ৰেণীবিভাগ

অনুসৰি বস্তুসমূহৰ গ্ৰেড বা মান দিয়া হয় আৰু এই মানৰ ওপৰতেই শুল্ক হাৰ নিৰ্ভৰ কৰে। উৎপাদকসকলে বহু সময়ত বস্তুসমূহ কম মানৰ ৰ বুলি শ্ৰেণীবদ্ধ কৰি শুল্ক হাৰ হ্ৰাস কৰে। এই ধৰণে ক'লা টকাৰ সৃষ্টি হয়।

- **মুদ্ৰাস্ফীতি ঃ** ক'লা টকাৰ এক মূল কাৰণ হ'ল মুদ্ৰাস্ফীতি। মুদ্ৰাস্ফীতিৰ ফলত কিছুমান নিৰ্দিষ্ট বস্তুৰ দাম যেনে— পেট্ৰ'লৰ দাম বৃদ্ধি পায় আৰু এই সময়ত ক'লা ধন সংগ্ৰহকাৰীসকলে তেওঁলোকৰ বেহিচাব টকাৰ পৰা এই বৰ্ধিত মূল্যতো পেট্ৰ'ল ক্ৰয় কৰে। ইয়াৰ দ্বাৰা তেওঁলোকে সম্পদৰ উৎপাদনক এক বাজী লৈ পৰিৱৰ্তন কৰে, ফলত মুদ্ৰাস্ফীতি হয়।

- **নিৰ্ধাৰিত সীমা পদ্ধতি আৰু অভাৱ ঃ** চৰকাৰে আমদানি, ৰপ্তানি আৰু বিনিময়ৰ কাৰণে নিৰ্ধাৰিত সীমাৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। এই সীমা পদ্ধতিৰ প্ৰায়েই উলংঘন কৰি ক'লা টকা উপাৰ্জন কৰা হয়। অত্যাৱশ্যকীয় সামগ্ৰীৰ অভাৱৰ সময়ত মানুহে উচ্চ মূল্যত হ'লেও সেই সামগ্ৰীসমূহ ক্ৰয় কৰে। এই উচ্চ মূল্য নিয়ন্ত্ৰিত হজাৰ মূল্যতকৈ বেছি হয়। এনে ক্ষেত্ৰত ক'লা টকা উৎপাদন হয়। কাৰণ, গ্ৰাহকে আদায় দিয়া অতিৰিক্ত মূল্যই ক'লা টকাৰ সৃষ্টি কৰে।

- **গণতান্ত্ৰিক ব্যৱস্থাৰ নিৰ্বাচন ঃ** নিৰ্বাচন হ'ল গণতান্ত্ৰিক ব্যৱস্থাৰ এক অংশ। বৰ্তমান ব্যৱস্থাত ই এক যথেষ্ট খৰচী প্ৰক্ৰিয়া হৈ পৰিছে আৰু বেছিভাগ ক্ষেত্ৰতে নিৰ্বাচন প্ৰাৰ্থীগৰাকীয়ে নিৰ্বাচন আয়োগে নিৰ্দিষ্ট কৰি দিয়া টকাতকৈ অধিক ব্যয় কৰে। নিৰ্বাচনত ব্যয় হোৱা বৃহৎ সংখ্যক টকা ক'লা ধনৰ গৰাকীয়ে ব্যয় কৰে বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। ৰাজনীতিবিদ আৰু ব্যৱসায়ীসকলে পাৰস্পৰিক বুজাপৰা আৰু সন্ধিৰ ভাৱ স্থাপন হয়। ব্যৱসায়ীসকলে ৰাজনৈতিক সহায়তা আৰু অৰ্থনৈতিক ৰেহাইৰ চৰ্তত নিৰ্বাচনৰ সময়ত ৰাজনৈতিক নেতাসকলক পিছলৈ অধিক ক'লা টকা উপাৰ্জনৰ বাট মুকলি কৰে।

- **ভূ-সম্পত্তিৰ লেনদেন ঃ** মানুহে ভূ-সম্পত্তি ৰ ক্ৰয়-বিক্ৰয়ৰ মাধ্যমেৰে বৃহৎসংখ্যক টকা-পইচা উপাৰ্জন কৰে। নিম্নমূলত ঘৰ-দুৱাৰ বা মাটি-বাৰী ক্ৰয় কৰি উচ্চহাৰত বিক্ৰী এক লাভজনক ব্যৱসায়। এই ক্ষেত্ৰত ক্ৰেতা আৰু বিক্ৰেতাই চল-চাতুৰীৰে অতি কম মূল্যৰ শুল্কহে প্ৰদান কৰে। ক'লা ধনৰ ইয়ো এক প্ৰধান উৎস।

অগ্ৰগতিৰ নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১৬ ঃ **নিৰ্বাচনত ক'লা টকাৰ ভূমিকা কি ?**

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ১৭ ঃ **উচ্চ হাৰৰ কৰৰ দ্বাৰা কেনেকৈ ক'লা টকা উৎপন্ন হয় ?**

.....

.....

১৪.৪.৩ ক'লা টকাৰ প্ৰভাৱ আৰু ইয়াৰ পৰিণাম

ক'লা টকাৰ সাধাৰণতে অৰ্থনীতি আৰু সমাজৰ ওপৰত হানিকাৰক পৰিণাম ঘটে। এখন দেশৰ অথনৈতিক উন্নয়নৰ আঁচনি আৰু কাৰ্যসূচীৰ বাধাগ্ৰস্ত কৰি ই দেশখনৰ অৰ্থনৈতিক গাঁথনি দুৰ্বল কৰি পেলায়। কৰ প্ৰবঞ্চনাৰ ফলত ৰাজকোষ (Excheguer)ৰ এক বৃহৎ পৰিমাণৰ ধনৰ ঘাটি ঘটে। এই ধন নীতিগতভাৱে উপাৰ্জন হ'লে ই দেশৰ উন্নয়নৰ অৰ্থে ব্যয় কৰিব পৰা গ'লহেঁতেন। তদুপৰি ক'লা ধনৰ ফলত হোৱা মুদ্ৰাস্ফীতিৰ ফলস্বৰূপে চৰকাৰে দেশৰ অৰ্থনীতিৰ ওপৰত নিয়ন্ত্ৰণ হেৰুৱাই পেলাই, ফলস্বৰূপে দেশত অৰ্থনৈতিক অনিশ্চয়তাই দেখা দিয়ে।

ক'লা টকাৰ সামাজিক পৰিণামো হানিকাৰক। ক'লা টকাই সামাজিক অসমতা বৃদ্ধি আৰু চোৰাং বেহা, উৎকোচ আদিৰ দৰে সমস্যাৰো সৃষ্টি কৰে। দেশৰ চৰকাৰে সমাজ কল্যাণমূলক অনুষ্ঠানসমূহক আৰ্থিক অনুদান দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত সহায়কাৰী ৰাজহ ব্যৱস্থায়ো ক্ষতিগ্ৰস্ত হয়। ফলস্বৰূপে আয় আৰু সম্পত্তিৰ অসমতা স্থাপন হয়। এইটো সহজেই অনুমেয় যে এই সকলো সামাজিক-অৰ্থনৈতিক সমস্যাই বৰ্ধিত নিবনুৱা সমস্যা, দৰিদ্ৰতা আদিৰো সৃষ্টি কৰে।

১৪.৪.৪ ক'ল টকা প্ৰতিৰোধ

ক'লা টকাৰ সমস্যা সমাধানৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষ সাৱধানতা অৱলম্বন কৰা উচিত। এইক্ষেত্ৰত নিম্নোক্ত উপায়সমূহ ক'লা টকাৰ প্ৰসাৰণ ৰোধ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষ ফলপ্ৰসূত—

- সামাজিক সততাৰ মান বৃদ্ধি কৰাৰ ক্ষেত্ৰত যত্নবান হোৱা উচিত। ৰাজনৈতিক নেতা, মন্ত্ৰীসকল, ৰাজপত্ৰিত বিষয়া, বুদ্ধিজীৱিসকল আৰু সকলো জনসংযোগী ব্যক্তিয়ে দৃষ্টান্তমূলক সৎ আচৰণেৰে দেশৰ জনসাধাৰণৰ কাৰণে আদৰ্শ প্ৰতিষ্ঠা কৰি কৰ প্ৰদানৰ ক্ষেত্ৰত নীতিগত কাৰ্যপন্থা গ্ৰহণ কৰিব লাগে।
- ৰাজহুৱা ব্যয়সমূহ বিশেষকৈ ৰাজহুৱা খণ্ডৰ উদ্যোগসমূহক দৃঢ় নিয়ন্ত্ৰণত ৰখা উচিত।
- কৰ ব্যৱস্থা বাস্তৱমুখী হোৱাটো প্ৰয়োজন। অত্যাধিক উচ্চ হাৰৰ কৰ উৎপাদনমুখী ব্যৱস্থাক বাধাগ্ৰস্ত কৰে। ইয়াৰ ফলত কৰ প্ৰতাৰণাৰ দৰে সমস্যাৰ সৃষ্টি হয়। আয়কৰ, সম্পত্তিকৰ, মূলধনগত লাভৰ কৰ আৰু ভূ-সম্পত্তিৰ লেনদেনৰ কৰ আদিত অতিমাত্ৰা কৰ ব্যৱস্থাই কৰ ফাঁকিৰ সৃষ্টি কৰে আৰু ক'লা টকাৰ সৃষ্টিত অৰিহণা যোগায়। সেয়েহে

কৰৰ হাৰৰ ক্ষেত্ৰত সাৱধান হোৱা উচিত।

- কৰ সংগ্ৰহ ব্যৱস্থা সুদক্ষ হোৱা উচিত। কৰ সংগ্ৰহ ব্যৱস্থাৰ সৈতে যুক্ত সুদক্ষ বিষয়াসকলৰ পুৰস্কৃত কৰাৰ ব্যৱস্থা থাকিলে ইয়ে জনসাধাৰণৰ লগতে কৰ সংগ্ৰহকাৰী বিষয়াসকলকো সৎ পন্থা গ্ৰহণৰ প্ৰতি উৎসাহী কৰিব।
- VDS - Voluntary Disclosure of Income — য'ত কৰদাতাই স্বেচ্ছাই নিজৰ আয় প্ৰকাশ কৰে, এনে ক্ষেত্ৰত বিশেষ পুৰস্কাৰেৰে এই কাৰ্যক উদগনি দিয়া উচিত।
- অৰ্থনৈতিক কাৰ্যক্ষম, সুদক্ষ শাখাৰ প্ৰস্তুত আৰু ইয়াৰ তন্ন তন্ন অনুসন্ধানমূলক পৰ্যবেক্ষণৰ আৱশ্যক। বিশ্বাসযোগ্য সৎ বিষয়াৰ নিযুক্তি এই বিভাগৰ বাবে বিশেষ আৱশ্যক।
- বিভিন্ন পৰ্যায়ত সংঘটিত প্ৰশাসনীয় দুৰ্নীতি ৰোধ কৰা উচিত আৰু ইয়াৰ বাবে কঠোৰ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা উচিত।

অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

প্ৰশ্ন নং ১৮ ঃ **অত্যাধিক উচ্চহাৰৰ কৰ ব্যৱস্থা কিয় প্ৰত্যাহাৰ কৰিব লাগে?**

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ১৯ ঃ **বিভিন্ন পৰ্যায়ৰ প্ৰশাসনীয় দুৰ্নীতি ৰোধ কৰা উচিত আৰু ইয়াৰ বাবে ——— গ্ৰহণ কৰা উচিত।**

.....

.....

১৪.৫ চোৰাং বেহা

চোৰাং বেহা এক অতি নিকৃষ্ট সামাজিক অহিতকাৰী ব্যৱস্থা। অনৈতিকভাৱে কিছুমান বস্তু বা মূল্যবান সম্পদ বা অন্য সামগ্ৰী এখন দেশৰ সীমাৰ পৰা আন দেশলৈ সৰবৰাহ কৰোতে সীমা শুল্ক ব্যৱস্থা উলংঘন কৰা হয়। এয়েই চোৰাং বেহা। ই বে-আইনী ব্যৱসায়ৰ অন্তৰ্ভুক্ত।

ভাৰতবৰ্ষত বহু বছৰ ধৰি এই চোৰাং বেহা এক লাভজনক ব্যৱসায় হিচাবে প্ৰচলিত হৈ আহিছে। বহুতো আন্তৰ্জাতিক অপৰাধী চক্ৰ, যেনে— মাফিয়া এই অনৈতিক কাৰ্যৰ লগত জড়িত। ভাৰতবৰ্ষত সোণৰ চোৰাং বেহা এক প্ৰচলিত চোৰাং কাৰবাৰ। আনকি ভাৰতবৰ্ষক সোণৰ 'ডাম্পিং গ্ৰাউণ্ড' হিচাবে ব্যৱহাৰ কৰা হৈ আহিছে কাৰণ

আন্তর্জাতিক বজাৰত সামগ্রীৰ মূল্য আৰু ভাৰতত সামগ্রীৰ বজাৰ মূল্যৰ বহু পার্থক্য আছে। ৰালকটোৰ নিচিনা চো�ৰাং বেহাবেপাৰীয়ে সোণৰ বিনিময়ত ভাৰতলৈ নিয়ম বহির্ভুত সামগ্রী বহু বছৰৰ পৰা আমদানি কৰি আহিছে। বর্তমান সময়ত নিয়ম বহির্ভুতভাৱে অনুপ্রৱেশকাৰীও ভাৰতৰ পৰা অন্য দেশলৈ সৰবৰাহ কৰা হয়। চোৰাং বেহাবেপৰীয়ে অকল সামগ্রী দেশলৈ আমদানি কৰাই নহয়, দেশৰ বাহিৰলৈও চোৰাং সামগ্রী পঠিয়ায়। ৰূপ আৰু অন্যান্য নিচাজাতীয় সামগ্রী চোৰাং বেহাৰ দ্বাৰা ভাৰতৰ বাহিৰলৈ লৈ যোৱা হয়।

অগ্রগতিৰ খতিয়ান

প্রশ্ন নং ২০ ঃ **চোৰাং কাৰবাৰৰ সংজ্ঞা দিয়ক।**

.....

.....

প্রশ্ন নং ২১ ঃ **ভাৰতবর্ষত চোৰাং বেহাৰ বেছি প্রচলিত সামগ্রীবিধ হ'ল ————।**

.....

.....

১৪.৫.১ চোৰাং বেহাৰ ইতিহাস

চোৰাং বেহাক প্রাচীনতম পদ্ধতিৰ বস্তুৰ সৰবৰাহৰ পন্থা বুলিব পাৰি। প্রায় চতুর্দশ শতিকাত চোৰাং বেহাৰ বিৰুদ্ধে নিয়ম প্রৱর্তন কৰা হৈছিল আৰু "Treason Act 135"। প্রৱর্তন কৰা হৈছিল, য'ত নকল টকা আৰু মিছা বা নকল আমদানীৰ বিৰুদ্ধে শাস্তিৰ ব্যৱস্থা আছিল। তেতিয়াৰ পৰাই চোৰাং ব্যৱসায়ৰ বিৰুদ্ধে আইনৰ ক্রমাগত প্রসাৰণ ঘটে আৰু অন্যান্য চোৰাং সামগ্রীৰ বেপাৰৰ ক্ষেত্রতো আইনী ব্যৱস্থা লোৱা হয়।

অর্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক বাস্তৱিকতাই চোৰাং বেহাৰ নিয়ন্ত্রণত ঐতিহাসিকভাৱে প্রভাৱিত কৰে। আডাম স্মিথকে ধৰি অন্য মুক্ত অর্থনীতিৰ সমর্থকসকলে পুঁজিবাদী অর্থনীতিৰ ওপৰত ৰাষ্ট্রৰ নিয়ন্ত্রণক সমর্থন কৰা নাছিল আৰু নীতিগত মুক্ত বজাৰ ব্যৱস্থাৰ উদ্যোগীসকলৰ নিচিনাকৈ চোৰাং ব্যৱসায়ীসকলকো অনুমোদন কৰাৰ পক্ষত আছিল। অৱশ্যে এই চোৰাং ব্যৱসায়ীসকলৰ বিৰুদ্ধে কঠোৰ আইন আৰু শাস্তিমূলক ব্যৱস্থাৰ দ্বাৰা চোৰাং বেপাৰ নিয়ন্ত্রণ কৰিবলৈ প্রচেষ্টা হাতত লোৱা হৈছে। কিন্তু এইক্ষেত্রত বিশেষ সফলতা পৰিলক্ষিত হোৱা নাই, ৰৰঞ্চ চোৰাং বেহা অধিক প্রসাৰিত হৈছে।

১৪.৫.২ চোৰাং বেহাৰ কাৰণসমূহ

চোৰাং বেহাৰ বহুতো কাৰণ আছে। তলত তাৰ কিছুমান আলোচনা কৰা হ'ল—

- অনৈতিক উপায়েৰে হ'লেও অতি ক্ষিপ্রগতিত ধনী হোৱাৰ চিন্তা এচাম মানুহৰ থাকে। চোৰাং কাৰবাৰৰ ই এক মূল কাৰণ। বর্তমান সময়ত মানুহৰ মূল্য তেওঁৰ উপার্জিত সম্পত্তি আৰু টকা-পইচাৰে জুখি চোৱা হয়। সেয়েহে সমাজৰ বহুতৰে নিজকে ধনীৰূপে প্রতিষ্ঠা কৰাৰ এক শক্তিশালী হেঁপাহ থাকে। এনেক্ষেত্রত চোৰাং বেহাৰ জৰিয়তে প্রচুৰ টকা উপার্জনৰ উদ্দেশ্য মানুহে এই ধৰণৰ চোৰাং ব্যৱসায় কৰে।
- এটা সময়ত ৰাষ্ট্রসমূহৰ মাজত একেটা বস্তুৰ দামৰ ক্ষেত্রতে বিস্তীর্ণ পার্থক্য আছিল। সোণ, ৰূপ, কানি আদি নিচাযুক্ত দ্রব্যৰ দেশভেদে মূল্যৰ বহুল তাৰতম্য আছে। সেয়েহে চোৰাং ব্যৱসায়ীসকলে বৃহৎ লাভৰ আশাত এনে বস্তুৰ চোৰাং বেহাত লিপ্ত হয়।
- দুর্নীতিপৰায়ণ চৰকাৰী বিষয়া কিছুমান সাৰ ভূমি আৰু সাগৰীয় পথেৰে পৰিবহণ কৰা সামগ্রীসমূহৰ ওপৰত আবকাৰী শুল্ক গ্রহণৰ দায়িত্ব থাকে আৰু নিয়ম বহির্ভুত সামগ্রীৰ ক্ষেত্রত প্রতিবন্ধকতাৰ দায়িত্ব থাকে। তেওঁলোকে ধনৰ বিনিময়ত চোৰাং ব্যৱসায়ীক সহায় আগবঢ়ায়।
- চোৰাং ব্যৱসায়ে সামাজিক অস্থিৰতাৰ সৃষ্টি কৰে। চোৰাং বেপাৰীসকলে ডাঙৰ অংকৰ ভেটি আগবঢ়াই কিছুমান শুল্ক বিষয়া আৰু পুলিচ অফিচাৰক প্রলোভিত কৰে। সেয়েহে চোৰাং কাৰবাৰে সমাজত ভেটি আৰু টকা-পইচাৰ অত্যাধিক লালসাৰ দৰে সামাজিক সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰে।
- চাহিদাৰ তুলনাত যোগানৰ ঘাটি থকা দ্রব্যসমূহৰ অন্যদেশলৈ চোৰাং বেহাই ক'লা বজাৰ সৃষ্টিত উদগণি দিয়ে। চোৰাং সামগ্রীৰ দাম বৃদ্ধিৰ দ্বাৰা আৰু নিয়ন্ত্রিত, স্থানীয় বজাৰত অভাৱ সৃষ্টিৰ দ্বাৰা বিশেষকৈ সমাজৰ আর্থিকভাৱে দুর্বল শ্রেণীটো ক্ষতিগ্রস্ত হয়।

অগ্রগতিৰ নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ২২ ঃ **চোৰাং বেহাই ———— জন্ম দিয়ে।**

.....

.....

প্রশ্ন নং ২৩ ঃ **ঘাটি সামগ্রীৰ বিদেশী ৰাষ্ট্রলৈ চোৰাং বেহাৰ দ্বাৰা —— সৃষ্টিত উদগণি দিয়ে।**

.....

.....

১৪.৫.৩ চোৰাং বেহাৰ কু-ফলসমূহ

চোৰাং কাৰবাৰ বা বেহাৰ ক্ষতিকৰ প্ৰভাৱ অসংখ্য। দেশৰ অৰ্থনীতিয়ে ই অপূৰণীয় ক্ষতিসাধন কৰে। এখন দেশৰ সম্পদ চোৰাং কাৰবাৰৰ দ্বাৰা আন এখন দেশলৈ নীতিবিৰুদ্ধভাৱে স্থানান্তৰিত হয়। সোণৰ চোৰাং কাৰবাৰৰ দ্বাৰা দেশৰ সোণৰ সঞ্চয়ৰ ওপৰত ঋণাত্মক প্ৰভাৱ পৰে। তদুপৰি ই আন কিছুমান সামাজিক হানিকাৰক ঘটনা যেনে— ভেটি আৰু দুৰ্নীতি আদিৰ সৃষ্টি কৰে।

১৪.৫.৪ প্ৰতিকাৰ / প্ৰতিৰোধ

চোৰাং কাৰবাৰ এক ক্ৰমবৰ্ধমান সমস্যা আৰু সেয়েহে চৰকাৰে এইক্ষেত্ৰত অতি কঠোৰ ব্যৱস্থাৰে ইয়াৰ অগ্ৰগতি প্ৰতিৰোধ কৰা উচি। এই ব্যৱস্থাসমূহৰ কিছুমান হ'ল—

- অতি কঠোৰ আৰু সঠিক নিয়মৰ সৃষ্টিৰ দ্বাৰা নিয়ন্ত্ৰণ আৰু সন্তুলনৰ মাধ্যমেৰে চোৰাং কাৰবাৰীৰ মনত এক ভয়ৰ সঞ্চাৰ কৰা।
- সুদক্ষ আৰু কৰ্তব্যপৰায়ণ বিষয়াৰ সীমাৰ তালাচী চকীসমূহত নিযুক্তিৰ দ্বাৰা শক্তিশালী পৰ্যবেক্ষণ স্থাপন।
- কঠোৰ শাস্তিমূলক ব্যৱস্থাৰ দ্বাৰা চোৰাং কাৰবাৰ প্ৰতিৰোধৰ ব্যৱস্থা।
- জনসাধাৰণৰ মাজত সজাগতা সৃষ্টিৰ দ্বাৰা এই চোৰাং বজাৰৰ পৰা বস্তু ক্ৰয় কৰাত নিৰুৎসাহ কৰা।

অগ্ৰগতিৰ নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ২৪ ঃ **চোৰাং কাৰবাৰৰ হানিকাৰক দিশসমূহৰ আলোচনা কৰক।**

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ২৫ ঃ **———— থকা তালাচী চকীসমূহ শক্তিশালী কৰিবলৈ ———— আৰু ———— বিষয়াৰ নিযুক্তি।**

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ২৬ ঃ **চোৰাং কাৰবাৰ প্ৰতিকাৰৰ উপায়সমূহ লিখক।**

.....

.....

১৪.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- সামাজিক সমস্যাসমূহ সমাজৰ অবাঞ্ছিত পৰিস্থিতি যিটো সমাজে ইয়াৰ হানিকাৰক দিশৰ বাবে ইয়াৰ পৰা মুক্তি বিচাৰে।
- ভাৰতবৰ্ষত বহুতো সামাজিক বিচাৰ্য বিষয় আছে, যিবোৰ আচলতে গভীৰ সামাজিক সমস্যায়ো।
- ভাৰতবৰ্ষৰ সমাজত স্থিত কিছুমান সমস্যা হ'ল— দুৰ্নীতি, ক'লা টকা আৰু চোৰাং কাৰবাৰ।
- দুৰ্নীতি সংজ্ঞা হিচাবে ক'ব পাৰি যে ই ৰাজহুৱা বিশ্বাসৰ স্থিতিৰ অপব্যৱহাৰ যিটো ব্যক্তিগত লাভৰ বাবে কৰা হয়।
- অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাসমূহৰ প্ৰতি আৱশ্যকীয় সন্মানৰ অভাৱেই দুৰ্নীতিৰ জন্ম দিয়ে।
- বৰ্তমান সময়ত বিশ্বৰ দেশসমূহৰ মাজত ভাৰতবৰ্ষক এখন দুৰ্নীতিগ্ৰস্ত দেশ বুলি গণ্য কৰা হয় য'ত দুৰ্নীতিয়ে বিস্তৰ প্ৰসাৰতা লাভ কৰিছে।
- ভাৰতীয় ৰাজনীতি অৱনমিত হোৱাৰ কাৰণসমূহৰ ভিতৰত দুৰ্নীতি এক মুখ্য কাৰণ।
- ভাৰতবৰ্ষ বিভিন্ন প্ৰতাৰণামূলক কাণ্ড আৰু কেলেংকাৰীৰ দ্বাৰা ক্ষতিগ্ৰস্ত হৈছে, যিবোৰে দেশখনৰ সমাজ আৰু অৰ্থনৈতিক প্ৰগতিৰ অন্তৰায় হৈ পৰিছে।
- কিছুমান বিখ্যাত কাণ্ডৰ ভিতৰত কয়লাগেট কাণ্ড), 2G কাণ্ড, কমনৱেলথ গেমচ (CWG) কাণ্ড আৰু বফ'ৰ্চ কাণ্ড প্ৰধান।
- দুৰ্নীতিৰ কাৰণ বহুতো— অৰ্থনৈতিক অসুৰক্ষা, আয়কৰৰ উচ্চ হাৰ, চৰকাৰী চাকৰিয়ালৰ নিম্ন দৰমহা, সম্পদ আৰু ক্ষমতাৰ নতুন উৎসৰ সৃষ্টি, গণতন্ত্ৰৰ পদ্ধতি, সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক আধুনিকীকৰণ।
- কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰে 'সন্থাৰাম কমিটি' নিয়োগ কৰিছিল ১৯৬৪ চনত আৰু ইয়াৰ উদ্দেশ্য আছিল দুৰ্নীতি নিবাৰণ।
- ক'লা টকা অপৰাধীসকলক অনৈতিক উপায়ে উপাৰ্জিত টকাক লুকুৱাব আৰু বৈধ কৰিব সুবিধা দিয়ে।
- ক'লা টকা সৃষ্টিৰ কাৰণসমূহ হ'ল— উচ্চ হাৰৰ কৰ, বিভিন্ন হাৰৰ উৎপাদন শুল্ক, মুদ্ৰাস্ফীতি, সংৰক্ষণ ব্যৱস্থা আৰু দুষ্প্ৰাপ্যতা, গণতান্ত্ৰিক নিৰ্বাচন পদ্ধতি, ভূ-সম্পত্তিৰ লেনদেন।

- ক'লা টকাৰ সাধাৰণতে অৰ্থনৈতিক আৰু সামাজিক বেয়া পৰিণতি থাকে।
- কৰ পদ্ধতি বাস্তৱসন্মত হোৱা প্ৰয়োজন।
- ৰাজহুৱা সততাৰ স্তৰ উৰ্দ্ধ হোৱাটো আৱশ্যক।
- চোৰাং বেহা এক নিকৃষ্ট সামাজিক সমস্যা।
- ভাৰতবৰ্ষত সাধাৰণতে সোণৰ সৰ্বাধিক চোৰাং বেপাৰ সম্পন্ন হয়।
- চোৰাং বেপাৰৰ কাৰণসমূহ হ'ল— ক্ষিপ্ৰগতিত ধনী হোৱাৰ মানসিকতা, প্ৰয়োজনীয় দ্ৰব্যৰ ভিন্ন মূল্য, দুৰ্নীতিগ্ৰস্ত বিষয়া।
- চোৰাং বেপাৰে দেশৰ অৰ্থনীতিৰ অপূৰণীয় ক্ষতি কৰে।
- চোৰাং বেপাৰ ৰোধ কৰাৰ বাবে কঠোৰ নিয়ম বলৱৎ কৰা উচিত।
- চোৰাং বেপাৰীক কঠোৰ শাস্তি প্ৰদানৰ ব্যৱস্থা থাকিব লাগে।
- জনসাধাৰণৰ মাজত সজাগতা বৃদ্ধি।

১৪.৭ অধিক জানিবলৈ

১) Jorge I. Domínguez, Smuggling, Foreign Policy, No. 20 (Autumn, 1975), pp. 87-96+161-164. Available at http://www.jstor.org/stable/1148128

২) Pranab Bardhan, Corruption and Development: A Review of Issues, Journal of Economic Literature, Vol. 35, No. 3 (Sep., 1997), pp. 1320-1346, Available at http://www.jstor.org/stable/2729979

৩) Robert Wade, Corruption: Where Does the Money Go?, Economic and Political Weekly, Vol. 17, No. 40 (Oct. 2, 1982), p. 160, Available at http://www.jstor.org/stable/4371424

৪) Sachin Chaudhuri, Facade of Black Money, Economic and Political Weekly, Vol. 20, No. 28 (Jul. 13, 1985), p. 1153. Available at http://www.jstor.org/stable/4374568

৫) Sachin Chaudhuri, Laundering Black Money, Economic and Political Weekly Vol. 16, No. 3 (Jan. 17, 1981), pp. 41-42, Available at http://www.jstor.org/stable/4369411

১৪.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ দুর্নীতিৰ সংজ্ঞা হিচাবে ক'ব পাৰি যে ব্যক্তিগত মুনাফাৰ কাৰণে ৰাজহুৱা বা চৰকাৰী স্থিতিৰ অপপ্রয়োগ। দুর্নীতিৰ অভিধানগত অর্থ হ'ল— "উৎকোচ বা অন্য নিয়ম বহির্ভুত উপায়ৰ প্রতি প্রলোভনেই হ'ল দুর্নীতি ঃ সত্য আৰু শুদ্ধৰ পৰা বিচলন।

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ মূৰোৱে দুর্নীতিৰ সংজ্ঞা দি কৈছে— "ব্যক্তিগত মুনাফাৰ কাৰণে চৰকাৰী কার্যালয়ৰ অপপ্রয়োগ।"

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ৰাজনৈতিক আৰু অর্থনৈতিক ব্যৱস্থাসমূহৰ প্রতি শ্রদ্ধা আৰু আনুগত্যহীনতাই দুর্নীতিৰ জন্ম দিয়ে।

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ভাৰতবর্ষক ক্ষতিগ্রস্ত কৰা কেইটামান কাণ্ড (Scam) হ'ল— কয়লাগেট কাণ্ড, 2G কাণ্ড, কমনৱেলথ গেমছ কাণ্ড, আৰু ব'ফর্চ কাণ্ড।

৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ বর্তমান সময়ত ভাৰতবর্ষত কার্যকৰী হোৱা গণতান্ত্রিক পদ্ধতিও দুর্নীতিৰ বাবে দায়ী।

৬ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ৰ মতে ৰাজনীতিবিদসকলে ভেটি লয় কাৰণ ব্যৱসায়ীসকলে দিয়ে আৰু ব্যৱসায়ীসকল ভেটি দিবলৈ বাধ্য।

৭ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৯৬৪ চনত দুর্নীতি নিবাৰণৰ উদ্দেশ্যে 'সান্থাৰাম কমিটি' গঠন হৈছিল।

৮ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ সান্থাৰাম কমিটিয়ে তথ্য দাখিল কৰিছিল যে দুর্নীতি নিবাৰণৰ উপায়সমূহ সু-পৰিকল্পিতভাৱে আৰু নিৰন্তৰ ক্রিয়াশীলভাৱে উপস্থাপন কৰিব নোৱাৰিলে দুর্নীতি নাশ আনকি তাৰ কার্যক্ষমতাও হ্রাস কৰিব নোৱাৰি।

৯ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ প্রশাসনীয় মন্থৰতা হ্রাস কৰা উচিত।

১০ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ নাগৰিকসকল শিক্ষিত হোৱা উচিত, তেতিয়াহে তেওঁলোকে নিজৰ অধিকাৰ, দায়িত্ব আৰু চৰকাৰৰ পদ্ধতিসমূহৰ বিষয়ে জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব।

১১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ 1947, দুর্নীতি আৰু উৎকোচ নিবাৰণৰ উদ্দেশ্য প্রণয়ন কৰা হৈছে।

১২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ক'লা টকাৰ সংজ্ঞা হিচাবে ক'ব পাৰি যে অনৈতিক কার্যৰ দ্বাৰা উৎপাদিত টকাই ক'লা টকা। দেশৰ আইন বিধি উলংঘনৰ দ্বাৰা অনৈতিকভাৱে ক'লা টকা উপার্জন কৰা হয়। এই টকাসমূহ সাধাৰণতে গোপনীয়ভাৱে আৰু গুপ্ত অর্থনৈতিক কার্যৰ দ্বাৰা উপার্জন কৰা হয় আৰু এইধৰণে উপার্জিত টকা কৰৰ বাবে তালিকাভুক্ত কৰিব পৰা নাযায়।

১৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ টকাৰ নিকাকৰণ মানে নীতিবিৰুদ্ধ টকাক বৈধ টকালৈ ৰূপান্তৰ কৰাই নহয়, নয়ম বহির্ভুত সম্পদৰ উৎসটোয়ো লুপ্ত কৰি থয়। সহজভাৱে ক'বলৈ হ'লে

টকাৰ নিকাকৰণ পদ্ধতিয়ে নিচাযুক্ত দ্ৰব্যৰ সৰবৰাহ, বলপূৰ্বক ধন সংগ্ৰহ আদি অনৈতিক কাৰ্যৰ দ্বাৰা উপাৰ্জিত টকাক বৈধ কৰাকে বুজায়।

১৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ সদ্য প্ৰকাশিত অনুসন্ধানৰ ভিত্তিত এইটো প্ৰকাশ পাইছে যে গোটেই পৃথিৱীজুৰি টকাৰ নিকাকৰণ কাৰ্যৰ দ্বাৰা প্ৰায় এক বিলিয়ন ডলাৰ টকা ব্যৱহৃত হৈছে।

১৫ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধৰ সময়ৰ পৰাই ক'লা বজাৰ আৰু ক'লা টকাৰ উপস্থিতি সমাজত প্ৰত্যক্ষ হয়। বিতৰণ আৰু মূল্যৰ ওপৰত বিভিন্ন প্ৰতিবন্ধকতা থকা সত্ত্বেও গুপ্ত বজাৰসমূহ মূৰ দাঙি উঠে আৰু এই বজাৰসমূহত নিয়ন্ত্ৰিত বজাৰতকৈ উচ্চ হাৰত সামগ্ৰীসমূহ বিক্ৰী হয়। এই ক'লা বজাৰত ক্ৰয়-বিক্ৰয়ত ব্যৱহৃত টকাকে ক'লা টকা বোলা হয়।

১৬ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ নিৰ্বাচন হ'ল গণতান্ত্ৰিক ব্যৱস্থাৰ এক অংশ। বৰ্তমান ব্যৱস্থাত ই যথেষ্ট খৰচী প্ৰক্ৰিয়া। নিৰ্বাচনত সাধাৰণতে ক'লা টকাৰ গৰাকীয়ে টকাৰ যোগান ধৰে বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। ৰাজনীতিবিদ আৰু ব্যৱসায়ীসকলৰ মাজত পাৰস্পৰিক বুজাপৰা আৰু সন্ধিৰ ভাব স্থাপন হয়। ব্যৱসায়ীসকলে ৰাজনৈতিক সাহায্য লাভ আৰু অৰ্থনৈতিক বেহাইৰ চৰ্তত নিৰ্বাচনৰ সময়ত ৰাজনৈতিক নেতাসকলক ধনৰ যোগান ধৰে। এই বেহায়ে ব্যৱসায়ীসকলৰ অধিক ক'লা টকা উপাৰ্জনৰ বাট মুকলি কৰে।

১৭ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ উচ্চ হাৰৰ কৰৰ দ্বাৰা ক'লা টকা উৎপন্ন হয়, কাৰণ কৰৰ অসঙ্গত উচ্চ হাৰে মানুহক কৰ ফাঁকি দিবলৈ প্ৰৰোচিত কৰে। ইয়াৰ দ্বাৰা ক'লা টকা উৎপন্ন হয়।

১৮ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ অত্যাধিক উচ্চ হাৰৰ কৰ পদ্ধতি বৰ্জনীয়, কিয়নো অতি উচ্চ হাৰৰ কৰে উৎপাদনত বাধাগ্ৰস্তহে কৰে। এনে পৰিস্থিতিয়ে কৰ ফাঁকি দিবলৈ উদগণি দিয়ে। আয় কৰ, সম্পত্তি কৰ, মূলধনৰ ওপৰত কৰ, ভূ-সম্পত্তি লেনদেনৰ কৰ আদিত উচ্চ হাৰৰ কৰ ব্যৱস্থাই ক'লা টকাৰ সৃষ্টি কৰে।

১৯ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ প্ৰশাসনীয় বিভিন্ন পৰ্যায়ত সংঘটিত দুৰ্নীতি নিৰুৎসাহিত কৰিব লাগে আৰু তাৰ বাবে কঠোৰ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিব লাগে।

২০ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ চোৰাং কাৰবাৰক সংজ্ঞাৰ দ্বাৰা কোৱা হয় যে ই হ'ল দৈনন্দিন সামগ্ৰীক ধৰি মূল্যবান সামগ্ৰী আৰু আন সামগ্ৰীৰ নীতিবহির্ভুত সৰবৰাহ আৰু ই এখন দেশৰ সীমাৰ পৰা আন এখনলৈ আমদানি শুল্ক নীতিৰ উলংঘনৰ দ্বাৰা সম্পাদিত হয়।

২১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ভাৰতবৰ্ষত সৰ্বাধিক পচন্দৰ চোৰাং সামগ্ৰী হ'ল সোণ।

২২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ চোৰাং কাৰবাৰে সামাজিক সমস্যাৰ জন্ম দিয়ে।

২৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ দুৰ্লভ সামগ্ৰীসমূহৰ বিদেশী ৰাষ্ট্ৰলৈ সৰবৰাহৰ দ্বাৰা ক'লা বজাৰৰ সৃষ্টি হয়।

২৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ চোৰাং বেহাৰ ক্ষতিকৰ অলেখ দিশ আছে। ই দেশৰ অৰ্থ ব্যৱস্থালৈ অপূৰণীয় ক্ষতিৰ সৃষ্টি কৰে। এখন দেশৰ সম্পদ অনৈতিকভাৱে আন এখন দেশলৈ সৰবৰাহ কৰা হয়। সোণৰ সৰবৰাহে দেশৰ সোণৰ ভঁৰাল হ্ৰাস কৰে। তদুপৰি ই ভেটি আৰু দুৰ্নীতিৰ দৰে সামাজিক সমস্যাৰো সৃষ্টি কৰে।

২৫ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ দেশৰ সীমাত থকা তালাচী চকীসমূহ কৰ্তব্যপৰায়ণ আৰু সৎ বিষয়াৰ নিযুক্তিৰ দ্বাৰা বিশেষ শক্তিশালী কৰা উচিত।

২৬ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ চোৰাং কাৰবাৰ প্ৰতিহত কৰিবলৈ লোৱা ব্যৱস্থাসমূহৰ ভিতৰত প্ৰথমতে, কঠোৰ নীতি প্ৰৱৰ্তন কৰিব লাগিব, যাতে ইয়াৰ দ্বাৰা বাধা আৰু সন্তুলন নীতিৰ দ্বাৰা চোৰাং কাৰবাৰীৰ মনত ভয়ৰ সঞ্চাৰ কৰিব পাৰি। দ্বিতীয়তে, সীমাৰ পহৰা চকীসমূহত কৰ্তব্যপৰায়ণ আৰু সৎ বিষয়াৰ নিযুক্তিৰ দ্বাৰা শক্তিশালী কৰি গঢ়ি তুলিব লাগে।

তৃতীয়তে, কঠোৰ শাস্তি আৰু অনুশাসনৰ ব্যৱস্থা বৃদ্ধি। শেষত, জনসাধাৰণৰ মাজত সজাগতা বৃদ্ধি কৰিব লাগে যাতে চোৰাং সামগ্ৰী কিনাৰ প্ৰতি তেওঁলোকে ইচ্ছা প্ৰকাশ নকৰে।

১৪.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) চুটি প্ৰশ্ন (১৫০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ B. Mamomiaৰ মতে দুৰ্নীতিৰ কাৰণসমূহ কি কি?

প্ৰশ্ন ২ ঃ হাৰালা কাণ্ডৰ বিষয়ে লিখক।

(খ) ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন (৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ দুৰ্নীতি কেনেকৈ ৰোধ কৰিব পাৰি?

প্ৰশ্ন ২ ঃ ক'লা টকাৰ অৰ্থনৈতিক আৰু সামাজিক পৰিণতিসমূহৰ বিষয়ে লিখক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ ক'লা টকা উৎপন্ন হোৱাৰ কাৰণসমূহ কি কি?

প্ৰশ্ন ৪ ঃ ক'লা টকা নিবাৰণৰ উপায়সমূহৰ বিষয়ে লিখক।

প্ৰশ্ন ৫ ঃ চোৰাং বেপাৰৰ ইতিহাসৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।

প্ৰশ্ন ৬ ঃ চোৰাং বেপাৰৰ কাৰণসমূহ তালিকাভুক্ত কৰক।

*** ***** ***